

Opinionsgruppen för säker slutförvaring

2007-06-28

Oss yttrande över SSI/SKI-rapporten 2007:1 "Statens ansvar för slutförvaring av använt kärnbränsle".

Miljöorganisationen Opinionsgruppen för Säker Slutförvaring – OSS – i Östhammars kommun har tagit del av rapporten och förslaget till lagändring och vill med anledning av det komma med följande synpunkter.

Vi ser det som naturligt att sistahandsansvaret för slutförvaret övergår till staten när reaktorägarnas och avfallsbolagets ansvar upphör. Vi delar även utredningens syn på att statens ansvar ska vara kopplat till ägande och förfoganderätt över de kärnämnen som slutförvarats.

Vi menar vidare att ett framtida samhälleligt ansvar och ägande ställer krav på att staten deltar mer aktivt i slutförvarsprocessen redan nu och på så sätt försäkras om att det framtida ansvaret blir rimligt och möjligt att axla.

Reglering av ansvaret

Utredaren menar att en detaljerad reglering av statens sistahandsansvar inte bör ske ännu, då detta skulle kunna utgöra ett minskat incitament för aktuella aktörer att fullgöra sitt ansvar.

Vi tror oss förstå denna hållning, men vill ändå peka på riskerna om inte ansvaret mellan stat, reaktorägare och avfallsbolag regleras i detalj redan i ett tidigt skede.

Framst ser vi det som nödvändigt att ansvarsfrågan för kärnämnen och slutförvarsanläggningar definieras, regleras och tydliggörs så tidigt som möjligt i processen så att berörda aktörer, kommuner och fastighetsägare känner till de juridiska förutsättningarna för sin medverkan.

Rapportens redovisning av olika aktörers reglerade och nu gällande ansvar visar att det finns otydligheter som kan komma att påverka och förändra framtida ansvarsåtaganden.

Ansvar och ägarförhållanden

Vi delar utredningens synpunkter om att ansvar ska vara kopplat till ägande och därför är det viktigt att tydliggöra ägarförhållandena.

Kärntekniklagen, miljöbalken, PPP och andra i Sverige gällande regelverk lägger ansvaret för kärnavfallet på reaktorägarna. Samtidigt gör IAEA och EU anspråk på kontroll av klyvbart material, vilket enligt vår mening komplicerar ägarförhållandet eftersom kärnämnen då inte definieras som avfall och för att IAEA:s och EU:s direktiv går före svensk lag.

Vid en avveckling av landets kärnkraftverk kan reaktorägarnas bolagsbildningar komma att antingen upphöra eller omvandlas till nya bolag med annan verksamhet och verka på andra marknader än den svenska. Det kan komplicera ansvarsförhållandet för avfallet/kärnämnen.

Kopplingen mellan ägande och ansvar blir problematisk även i betraktelsen av SKB AB:s roll som ansvarig för slutförvarsverksamheten utan att vara ansvarig för avfallet. Vid en avveckling av svenska kärnkraftverk kan situationen uppstå där det finns en ansvarig för en pågående avfallshantering men ingen ansvarig aktiv ägare till avfallet.

Utifrån detta är det möjligt att ansvaret för avfallet bör kunna överlåtas och övergå till exempel till SKB AB när reaktorägare upphör att verka som juridiska personer i Sverige eller när kärnkraftbolagen ombildas så att ägaransvaret blir otydligt. På så sätt skulle bolaget fungera som den logiska mellanhanden i övergången mellan reaktorägarnas ansvar och statens sistahandsansvar. Om inte detta är en möjlig väg, bör åtminstone reaktorägarnas ansvar efter avveckling definieras mer exakt i omfattning och tid.

Efterbehandlingsansvar

SKB AB:s ansvar upphör när alla skyldigheter har fullgjorts. I det ingår ett efterbehandlingsansvar som vi anser behöver tydliggöras i omfattning och i tid, med tanke på att ändamålet med slutförvarsprojektet är att skydda miljön i minst 100 000 år.

Det är viktigt att detta efterbehandlingsansvar definieras mer tydligt med tanke på att SKB AB:s försäkringsskydd är begränsat och bara gäller fram till att slutförvaret försluts.

Fastighetsägarnas ansvar

Fastighetsägare kan enligt rapporten bli ansvariga för konsekvenser kopplat till slutförvaret, beroende på när och under vilka omständigheter fastigheten förvärvades. Det är synnerligen viktigt att de undantagsfall då fastighetsägare kan bli ansvarig redovisas i detalj i underlaget för beslut.

Vi menar att frågan nu avförs lite för enkelt med hänvisning till att situationen är "svår att föreställa sig".

Vi tror att det - framför allt ur ett kommunalt perspektiv - är viktigt att denna risk elimineras helt, då ett sådant möjligt förhållande skulle kunna innebära en risk för onödig stigmatisering av området.

Fysiskt skydd

Utredningen anser att det "*torde det krävas att någon form av ansvar för och tillsyn av slutförvaret kan upprätthållas under avsevärd tid*". Detta går stick i stäv med de funktionsvillkor som SKB säger sig arbeta efter – att ett slutförvar inte ska kräva tillsyn och kontroll efter förslutning. Om utredarna menar att detta s.k. funktionsvillkor inte är förenligt med statens framtida ansvar, bör detta redovisas mer ingående och underbyggas juridiskt.

Utredaren menar att SKB AB:s ansvar även innebär att bolaget efter förslutning ska upprätta ett fysiskt skydd kring anläggningen för att förhindra intrång. Detta är en nyhet för oss och vi ställer oss frågande till om detta är ett reglerat villkor, och om det är så bör det redovisas hur det går ihop med ovan nämnda funktionsvillkor och att bolagets ansvar upphör i och med förslutningen.

Utredaren menar vidare, med hänvisning till IAEA:s rekommendationer, att även staten har ett ansvar för det framtida fysiska skyddet mot intrång.

Det är viktigt att omfattningen av bolagets och statens skyddsansvar tydliggörs och att det regleras vilken aktör som ska överta ansvaret för det fysiska skyddet när SKB AB:s ansvar har upphört.

Dokumentation

Kunskapsöverföring över generationer är ett stort problem om man strävar efter maximal förståelse, vilket rimligen borde vara eftersträvansvärt i detta fall när det gäller att förhindra spridning av klyvbara ämnen och undvika miljökonsekvenser.

Paradoxen är att det troligtvis fordras att slutförvarsplatsen märks ut på ett avskräckande och begripligt sätt – med andra ord en medveten stigmatisering – samtidigt som reaktorägarna och avfallsbolaget i sin marknadsföring hävdar att den aktuella kommunen inte ska drabbas negativt av etableringen.

Erfarenheten från arkeologin visar att dokumentation och tydlig och avskräckande märkning av platsen leder till försök till intrång. Ingen dokumentation eller märkning utsätter troligtvis framtida generationer för risker och detta dilemma är ett logiskt svar på en etisk icke försvarbar handling – att tillåta produktionen av detta avfall.

Vi menar att begriplig kunskapsöverföring över många generationer inte är möjlig i kombination med en slutförvarslösning som är definitiv och som samtidigt innebär möjligheter till intrång.

Ansvarsfrågans avgörande problem

Ansvaret för slutförvar av använt kärnbränsle är kopplat till ägandet. Ägandet är föränderligt över tid och ägande och ansvar innebär behov av kontroll.

Ägandet och kontroll kan definieras olika beroende på om kärnbränslet definieras som ett avfall eller som en klyvbar produkt – en resurs.

Reaktorägarnas ansvar är otydligt och avfallsbolagets ansvar är för begränsat vid en avveckling av kärnkraften. Konflikt finns mellan övervakningsansvar och funktionsvillkor för den valda metoden.

Utöver staten är fastighetsägare den enda parten som kan tvingas ta ansvar för konsekvenser när reaktorägarna och avfallsbolaget inte längre existerar som verksamma aktörer.

Slutförvarsplatsen måste märkas ut och skyddas under avsevärd tid eftersom den planerade metoden möjliggör intrång och ansvaret för detta är otydligt.

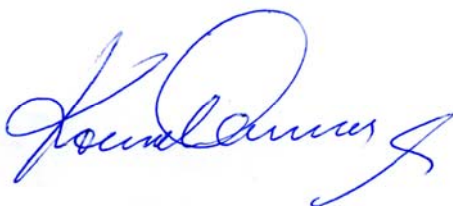
Fungerande kunskapsöverföring och dokumentation över mycket långa tider kring ett förseglat slutförvar är svårt och inte förenligt med möjlighet till intrång.

En avskräckande märkning av platsen innebär ofrånkomligt en oönskad stigmatisering.

Answarets hela omfattning blir möjlig att definiera först när det tydliggörs om kärnbränslet ska hanteras som ett avfall eller som en möjlig resurs. Omfattningen av samhällets framtida ansvar för slutförvaret och möjligheten att leva upp till detta ansvar är därför avhängigt av metodvalet.

Oss menar avslutningsvis att staten måste förbereda sig på den kommande uppgiften genom att delta mer aktivt i slutförvarsprocessen.

Österbybruk

Kenneth Gunnarsson
Ordförande i Oss